

El Teatre

Los Lagarteranos. - Tambor y Cascabel. - Charlestón. - El Único

Deien els programes, en anunciar *Los lagarteranos*, que aquesta comèdia havia obtingut un èxit immens quan fou estrenada a Madrid, i que fins havia entusiasmat unànimament tots els crítics de la cort. És possible que això de l'èxit sigui veritat; quant a l'entusiasme de la crítica, que se'ns permeti posar-ho en quarantena. De la perversió del gust del públic de les capitals n'hem tingut proves sobreres. Si realment *Los lagarteranos* va entusiasmar el públic madrileny, en tenim una prova més.

Aquesta comèdia del senyor Luis de Vargas és de les coses més carrinclones que hem vist. No s'aguanta per enlloc, de tan absurda com és. El primer que cal demanar a una comèdia és una mica de verosimilitud. Generalment, les comèdies prenen peu o es teixeixen a l'entorn d'una anècdota, d'un fet, en el qual l'autor hi descobreix una vena de dramatisme o de comicitat. De vegades, es tracta simplement de valdre-se'n per un objectiu moral. *Los lagarteranos* vol participar de tots aquests aspectes, però falla en tots. El dramatisme no té cap motiu que el justifiqui. Un pare que ha sabut criar bé dos dels seus fills, que ha sabut, amb el seu esforç, guanyar una posició, és incomprendible que més tard permeti que uns altres fills mal educats i ganduls malmetin tot el seu passat d'angoixes i sacrificis. Més incomprendible que aquests dos fills ben criats, que amb llur treball acreixen la prosperitat material de la família, tolerin sense protesta que els dos germans inútils destrueixin estúpidament allò que ells s'afanyen en crear. Més incomprendible encara que els pares s'oposin als amors honestos dels fills grans per a tolerar festejos banals i perillosos als petits. Si realment fossin uns pares imbècils, i llur caràcter havia d'influir en la formació dels fills, aquests serien tarats tots igual amb el signe de l'imbecilitat. Si fossin sensats, el resultat fóra contrari, però sempre un sol resultat. Sensatesa i imbecilitat alhora és una cosa que costa de digerir, sobretot retallat amb les proporcions radicalment exactes que ho presenta l'autor. Dos fills bons, igual a dos de dolents. Tota la comèdia els dolents seran els amos, però poc a poc anirà caient la bena dels ulls i última hora els bons triomfaran.

De comicitat tampoc n'hi ha una espurna. Presentar-nos aquells tipus fantotxes, una mena d'ex-homes de l'aristocràcia, és simplement repulsiu. És cent vegades preferible la comicitat del circ, puix que allí hom sap que se les heu amb pallassos de bo de bo, mentre que en el teatre es pretén fer-los passar per homes. Uns pantalons *chanchullo* i una trinxera repugnant serà difícil que supleixin la manca de recursos d'un comediògraf. L'humor, la ironia, l'enginy, el joc intel·ligent del diàleg no es poden suplir amb elements plàstics d'ínfima categoria. Se'ns pot dir que el propòsit de l'autor no és oferir un reflex de la vida, sinó presentar-nos una caricatura mordaç contra certes vileses de la vida. Acceptem que sigui aquest l'intent, però en realitat la caricatura no existeix; només hi ha ninots; desgarbats, sense gràcia, sense enginy, sense una ànima que els aguantí.

* * *

Tambor i Cascabel és, ens sembla, l'últim gran èxit dels germans Quintero. El teatre quinterià ha estat, aquests dies, objecte d'estudis i comentaris. Es un teatre característic que representa una aportació important a l'escena castellana. La característica d'aquest teatre és una gràcia tota viva en l'evocació d'estampes populars. Per entre mig del teatre dels Quintero hom percep una visió de l'Andalusia, personal, molt acolorida, que si no penetra molt endins de la psicologia d'aquell poble, té almenys una expressió viva i simpàtica.

La simpatia és una virtut innata en els personatges quinterians. Totes les seves heroïnes són personatges que us arriben a guanyar per un fluir constant d'aquesta virtut. Diuen constantment disbarats, es comporten d'una fairsó absurda, són caps plens de picarols; però tot ho fan amb tan poca malícia i és tan captivadora la gràcia de llur paraula fàcil, que no podeu mostrar-vos-hi severos.

Tambor i cascabel és dintre la tònica dominant de l'obra quinteriana. No és millor que les comèdies més reeixides d'aquests populars autors, més aviat és sensiblement pitjor. Potser li manca, per obtenir una valoració superior, que la trama fos esmaltada per algunes d'aquelles escenes episòdiques que en la major part de les comèdies quinterianes constitueixen el mèrit principal. Amb tot, és una comèdia que manté viu l'interès. D'una obra dels Quintero, en dir que sosté l'interès, és fer-ne ja un elogi. Perquè són comèdies que rarament tenen trama. En *Tambor i cascabel* tota la trama es redueix a assenyalar la trajectòria de dos caràcters que de tan que es repeleixen al principi arriben a fondre's. Aquesta trajectòria va seguint a través d'uns episodis sense trascendència, sense interès per si sols, confiant-ho tot a l'acudit graciós i al joc espurnejant del diàleg. Hi ha un acte, el segon, d'una sola escena, amb les figures gairebé immòbils, que no arriba a caure del tot, malgrat el risc que ofereixen aquests procediments que en llur mateixa simplicitat comporten grans dificultats.

Així com hi ha autors que tot ho confien a l'efecte de les situacions, els Quintero ho confien tot a l'efecte del diàleg. Es un procediment més costós, però tanmateix més noble. De cada dia es tendeix més, en el teatre, a fer més pàlida l'acció per tal de poder aprofundir en l'esperit dels personatges.

Els Quintero, per bé que mai presenten esperits complexes, no cauen mai en la patotxada fàcil. El seu teatre es manté sempre en un to de dignitat artística força estimable; i, avui per avui, davant l'enviliment creixent de l'escena castellana, ja significa un gran mèrit.

* * *

El senyor Luis de Vargas deu sentir l'obsessió dels problemes morals que planteja l'existència dintre la mateixa família de germans bons i germanes dolentes. Les dues comèdies que li han representat al Bartrina giren a l'entorn de la mateixa idea. *Charlestón*, però, marca un sensible progrés en aquest aspecte. Així com en *Los lagarteranos* són dos contra dos, en *Charlestón* són tres contra ú. Els tres són d'una ximpleria definitiva, l'altre un model de virtuts. Ja sabem que aquest ha d'obtenir tots els pronunciaments favorables.

Aquesta idea, que en principi pot semblar acceptable, en mans del senyor de Vargas s'espantilla d'una manera lamentabilíssima. Es difícil d'imaginar uns procediments d'una major vilesa per a fer comèdies. No sabem on rediantre deu cercar els seus personatges el senyor de Vargas; però estem segurs que en tot l'àmbit de la Península fóra difícil de trobar un ambient i uns personatges amb una mica de similitud amb els d'aquesta comèdia. No resisteixen el més petit anàlisi; millor dit, no val la pena, en obres com aquesta, d'escriure un petit comentari. Tot el més, hom en pot parlar per a blasmar en bloc aquest teatre, que repugna a tota sensibilitat una mica educada. El teatre és una de les arts més nobles, que s'apropa a les multituds per a elevar-les a un superior nivell de cultura i d'educació. Trastocar aquests principis essencials és reproable. L'obra artística degenera fins a esdevenir un producte grosser i innoble. Les multituds s'hi envileixen en lloc de superar-se. L'acció de la faràndula es converteix en un instrument per provocar la rialla estúpida o banal.

Si el teatre ha de consistir en afalagar el públic neci que paga, no val la pena de preocupar-nos en salvar el teatre. Llavors la crisi, que tan lamentem, tindria una justificació inatacable.

* * *

El único és un drama en tres actes en prosa, amb un pròleg en vers, que signa Luis Kraussel. No té cap valor. La idea és plantejada d'una manera absurda. És innegable que de vegades les més petites causes produeixen efectes extraordinaris. Proveu, però, d'aprofundir en aquests casos, i hi descobrireu una lògica inflexible o fatal. És el què manca en aquest drama: lògica. Els amors contrariats condueixen a resultats tràgics ben sovint. Però la causa de la contrarietat és ací d'una inconsistència palpable. Voleu res més absurd que presentar una noia de mare desconeguda? A nosaltres ens va recordar l'acudit d'aquell noi tropical que reportava el subtilíssim Josep Carner. Aquell noi declarava que no havia tingut mare, puix que el seu pare l'havia tingut amb una tia.

Aquesta idea, als nostres temps, produeix l'efecte d'un total desplaçament. La moral, encara que lentament, va progressant, i es pot dir que avui ha superat ja aquests problemes dels fills ilegítims. Per això totes aquelles exclamacions patètiques contra una societat que s'interposa a uns amors honestos per un prejudici que avui ningú no sent, ens sonaven a buit. Ens sembla que aquells personatges es debatien contra unes ombres que no existien més que en llur fantasia exaltada o malaltissa.

Es possible que aquesta sensació de buidor fos simplement produïda per la falsedat dels elements que viuen la comèdia. Aquell personatge que llegeix el futur en les espirals del fum del tabac no solament és fals, és grotesc. Aquell capellà que segons l'autor ha de tenir una intervenció decisiva en el drama, és un element passiu que es limita a escoltar les exclamacions d'una noia enamorada i la seva professió de fe. Aquesta enamorada mateixa, en mig de les trifulgues sentimentals, encara té esma de filosofar sobre l'amor i sobre la religió. No hi ha cap figura que tingui una factura humana; el personatge principal, el que provoca el duel i el desenllaç tràgic, no solament apareix en escena, ans solament se'l coneix per alusions vagues.

Si ens fixem en el diàleg, el trobarem gris, monòton, pessadíssim. Ni una espurna de

vivacitat, ni una mica d'espontaneïtat. És un diàleg que s'arrossega com una cosa morta; que amb el prurit de dir coses profundes no diu més que vulgaritats i nicieses. En resum, *El Unico* és un drama francament insuportable.

* * *

S'estrenà un sàinet en un acte de Luis Martínez amb el nom de *Er niño de Dios*. Entreté una mica i té certa gràcia en el diàleg. Ben poqueta cosa, certament. Per a donar idea de l'aburriment de la vetllada, direm que uns cuplets cantats al final per Adelina Nàjera ens van semblar una compensació força estimable.

* * *

Aquestes representacions que hem ressenyat han estat celebrades al Teatre Bartrina per la Companyia Delgado Caro - Martínez del Tovar. De les obres, en tindrem un record deplorable; de la Companyia no tant. És un conjunt força discret que es podria fer aplaudir de tots els públics si portés un repertori d'obres solvents. Si el teatre castellà d'ara no en produeix, prou que tindrien manera de triar en el repertori antic. La senyora Delgado Caro és una actriu desinvolta, graciosa de gest i de dicció fàcil. La senyora Alejandrina Caro és una característica excellentíssima. Les seves intervencions es distingien per un to sobri, greu i digne. Llàstima no poguer-la admirar en obres on es poguessin lluir les seves facultats extraordinàries. El senyor Martínez del Tovar té una pose molt correcta i segurament fóra un bon actor en obres propícies. Les pallasades, però, no li escauen gens. El senyor Salvador Sala és un galan ben entonat. Els demés, contribueixen a fer un conjunt ben acceptable. Ens hauria agradat de veure'ls actuar en alguna comèdia de nirvi; hauríem pogut judicar-los millor. Ara ens hem d'accontentar amb les facultats que tots plegats deixen endevinar més que amb les que exhibeixen.

La presentació fou molt acurada.

A. MARTÍ BAIGES